

Tanácsi határozat Dávid Ferenc árvái kérésének ügyében

1580

1580. február 20. A száz választott férfi összegyűlvén az alább ir-
takat határozta: Megértették ökegyelmek egész városul az Dávid Fe-
renc árváinak kívánságát az 73 frt felől, hogy kit Dávid Ferenc Theo-
baldus az lektornak behozatására költett volna, kit [ami pénzt] kíváná-
nak az várostul refundáltatni [visszakapni az árvák]. Végezték: azért
miérthogy minden dolog felől az város mindent elvégzett [elintézett] ve-
lük, kiről [fel]jegyzés vagyon, az ómagok [árvák] kívánsága felől mos-
tan is úgy tetszik ökegyelmeknek, hogy semmivel nem tartoznak az ár-
váknak mostan fizetni.*

KÁLNOKI KISS TAMÁS

KRIZA JÁNOS JEGYZŐFÜZETE

Kriza János 1829. november 1-én apró nyomtatványok üres olda-
laiból — ujjnyi zsinögöltésekkel — jegyzetfüzetet készített, amelybe
emlékezete segítségére közmondásokat és nevezetes történeteket jegy-
zett fel.

Ez az olvasmányélményeken alapuló jegyzőkönyv az egyik legko-
rábbi Kriza-dokumentum.

A nemes gondolatok — ma töredéknyi — példatárának tanúsága
szerint Kriza János, az akkor 18 éves kolozsvári diák, feljegyzéseivel
életideált formált: „Csak a munka szerez életünknek könnyebbséget,
kellemetességet és tiszteletet.“

A jegyzetfüzet keletkezésének idején a kolozsvári Unitárius Kollé-
giumban irodalmi diáktársaság működött, amelynek Martonosi Gálfi
Sándor köré csoportosult tagjai (Szentiváni László, Szentiváni József,
Árkosi Veres György és Árkosi Dénes) irodalmi munkáik zsengeiből,
összejöveleiken felolvasott és keményen megbírált magyar dolgoza-
taikból kéziratos gyűjteményt szerkesztettek.

Ennek az irodalomtörténetben röviden „*A Barátság Lántza*...“ cím-
mel ismert, 72-lapnyi, alkalmi vállalkozásnak célja az értelmes időtöltés
volt, vagy ahogy azt „öszveszövetett“ kötetükben találóan megfogalmaz-

* Kolozsvár város 1569—1582-beli közgyűlési jegyzőkönyveiből (188a, 189b, 194b,
195a, 211a lapokról). Kolozsvár város levéltára a Kolozsvári Allami Levéltárban.

A szöveget Szabó T. Attila: *Nép és nyelv* (Válogatott tanulmányok, cikkek IV.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. című kötetének 570—572. lapjairól vettük.
Az átírást, értelmezést, illetve a dőlt betűvel szedett — eredetileg latin nyelvű —
mondatok fordítását Kiss András főlevéltáros segítségével Gaal György végezte.

ták: „Valyon nem jobb-é az elmének ilyen játékot adni, mintsem a helyülésre alkalmatosságot szolgáltatni.“

Martonosi Gálfiék vállalkozásukhoz nyilvánosságot nem igényeltek.

Az irodalmi diáktársaságok történetét impozánsan megrajzoló *Bodolay Géza (Irodalmi diáktársaságok 1785—1848. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963)* munkája megírásakor még úgy tudta, hogy Kriza János csak az 1830—31-es tanév során, Szentiváni Mihályt követően (aki 1830 februárjában lett a szóban forgó csoport tagja) lépett be az irodalmi körbe.

Az időpontok megállapításához, nevezetesen annak meghatározásához, hogy végül is mikor lépett az ifjú Kriza az irodalmi-baráti társaság tagjai sorába, az 1960-as években csak Kriza János önéletrajzi levele állt a kutatók rendelkezésére. Jóllehet a *Vadrózsák* gyűjtőjének ifjúkorát, a hozzá közel álló diáktársak elbeszélései nyomán — a kortársi szemlélet objektivitásával — Jakab Elek híven rajzolta meg (Kriza János unitárius püspök életirata), csak mert nem látta szükségesnek, nem tárgyalta, hogy mikor és milyen körülmények között került a 18 éves Kriza Martonosi Gálfi Sándor baráti körével kapcsolatba.

A szóban forgó önéletrajzi levél keletkezése körül okkal, ok nélkül támadt bizonytalankodások azonban — úgy látszik — egy időre megintgatták az önéletrajz forrásértékét, pontosabban adatainak kronológiai megbízhatóságát.

Holott Kriza ebben minden kétséget kizáró határozottsággal emlékezett vissza tógátus korára: „...*nagy mohón estem neki az új irodalom olvasásának 1829. óta, midőn kolozsvári kollégiumunknak lettem tógátus, vagy egyenruhás diákjává. Már voltak önképző társulatok akkor e főiskolában, s azonnal társul felvéve írogatni kezdtem.*“

Az életrajzi Kriza-levél rejtvényének nyitját, azt tudniillik, hogy végül is kinek a kérésére és mikor írta Kriza János hangulatos önéletrajzi levelét, *Faragó József* találta meg. Figyelmes munkával, korrekt kutatással állapította meg, hogy Kriza János, Toldy Ferenc kérésére, 1868 októberében kezdett életrajzi adatainak „egyberakásához“ (*Antal—Faragó—Szabó: Kriza János, Három tanulmány, Bukarest 1965*).

Kriza jegyzőkönyvének és az ifjú irodalombarátok programjának azonos gondolati jegyei is bizonyítják, hogy már 1829 őszén (tehát a feltételezettnél korábban, de az életrajzi levél adataival megegyezően, ezzel alaptalanul megrontott hitelét végérvényesen visszaállítva) tudatos kapcsolat alakult ki Martonosi Gálfi Sándor irodalmi köre és Kriza János között.

A sokáig csak baráti alapon gyűlésező irodalmi kör kovásza lett a kolozsvári kollégium diákságának. A társaság a reformkori eszmékhez csatlakozott, és ezzel megújította az iskola egész oktatását és nevelését.

Nemcsak vallották, éltek is ezek a diákok Wesselényi elveit, és „ifjú erejüket valódi művelődéssel“ tetézték.

A jámbor erkölceiről híres Torockónak az akkori köznevelés és tanmód elveire épült világától hosszú utat tett meg Kriza a *Vadrózsák* megjelenéséig. Való igaz a megállapítás: „Balszerencse kísérte irodalmi pályáján a szelíd lelkű prédikátort...“ Hiába zengett-bongott bensőjében éjjel-nappal valami, ha ezeket látható-hallható egészé formálni képtelen volt.

Az irodalmi diáktársaság könyveit őrző és olvasó, a hírlapokat figyelő és másoknak magyarázó ifjú Kriza János azonban a lejegyzett példázatok világában élte életét. Így válhatott a magyar nyelv és irodalom — nemzedékeket „rendkívülieg“ tanító — nagy hatású, „csöndesen dolgozó napszamos“-ává.

A *K. Papp Miklós* gyűjteményéből előkerült, rongált állapotú, több helyen kiegészítésre szoruló jegyzőkönyv-torzó az 1976-ban Krizára emlékező *Mikó Imrét* igazolja: „... sok minden van, amit nem tudunk róla, vagy amit elfelejtettünk...“

A jegyzőfüzet, amelyet a következőkben teljes terjedelmében közlünk, ma is megfontolásra érdemes gondolatokat tartalmaz.

„JEGYZŐ-KÖNYV —

vagy: az elmének oly segédje — mely a' jelesb' mondásokat, nevezeteket, szókat, történeteket, históriai darabokat magába rejti.

Készítette Kriza János ennen számára — 1829 en november 1 én — Kolozsváratt.

A' szorgalmatosság annya a' szerentsének; a' munkának az Isten jutalmát adja.

A' hivalkodás szükségképen rövidíti életünket; mert gyengít. Ez oly rósda, mely inkább emészt, mint a' dolog.

Ha szereted életedet, ne vesztegesd idődet; mert ez az életnek materiája.

Ha az idő legdrágább; vesztegetése is legnagyobb.

A' restség mindent nehezzé, a' szorgalom mindent könnyüvé tesz!

A' tunyaság oly lassú, hogy hirtelen utol éri a szegénység.

Korán fekünni, korán kelni: ez az embert eszesé, gazdaggá, egészségessé teszi.

Mit használ jobb időket óhajtani és [re]ményleni? Legyetek magatok job[ba]kká, az idők is jobbak lesznek.

Nem szükség a' szorgalmatosságnak [hival]kodnia, a' ki reménységgel táp[lál]ja magát, meghal éhel, fáradság[ért s]emmit sem adnak az embernek.

A' kinek mestersége vagyon, van jószága, 's a' kinek esze van, van jövedelme s hivatala.

Az éhség a' dolgos embernek tsak az ablakján kukutsálbé, házába nem mer menni. A' dülók sem hágnak küszöbére; mert a' vigyázó serénység megfizeti az adósságokat, a' puhaság ellenben szarparittyá.

Nem találtál pénzt? Nem maradt gazdag örökséged? Jól van — a' szorgalmatosság annya a' szerentsének.

Vidd véghez dolgodat ma; mert nem tudod, mi lesz holnap annak akadályja. Többet ér egy ma, mint két holnap.

A' mit ma meg tehetz, ne halaszd holnapra.

Kész kedved legyen a' dologhoz. Sokat kell ugyan tenned, s talán a természet gyenge kezét adott; de csa[k] próbáld, 's legyen kedved tenni a' mi szükséges, naponként kö[n]nyebben megy. Az eső ne[m mos]saé ki végre a követis? Az egé[r nem] rágja-é ketté a' hajó köteletis — [a' villám csa]pás le dönti a vastag tö[rzset.] Ha nyugvást kívánsz fordítsd jóra idődet s' míg ura nem vagy egy minutumnak is, el ne veszejts tsak egy órát is.

Üres időnk az, melyben valamely hasznost vihetünk végre, a' szorgalmatos ezen üres időt meg talállya, a' rest pedig soha sem. Mert az üres idő 's nyugvó nép és tunya élet kétfélék.

Csak a' munka szerez életünknek könnyebbséget, kellemetességet és tiszteletet.

Kerüld a gyönyörködtetéseket, önként követnek.

A' serény póknak szélesen ki terjed hálója.

Nem elég 1. a' szorgalmatosság — 2. Álhatosokis legyünk — nem sokba kapók semmit se végzők. A' mi dolgainkon saját szeméink legyenek, 's másokra felette sokat nem bízunk.

A' ki ekéje után gazdagúlni akar, [fog]ja meg maga a' szarvát.

A' gazdának szeme többet szerez [mint] két keze. Kevesebbet hasz[nál so]kszor a' bizodalom, mint a' bizo[dalm]atlanság.*

DR. FERENCZ JÓZSEF

ADATOK AZ ANGOL—MAGYAR UNITÁRIUS KAPCSOLATOK TÖRTÉNETÉHEZ

Általánosan ismert, hogy az angol és magyar unitáriusok közötti kapcsolat 1821-ben kezdődött, amikor Londonból az unitáriusok Kolozsvárra levelet küldtek a magyar unitáriusokhoz. Néhány olyan adatra bukkantunk, mely azt bizonyítja, hogy mindkét oldalról már korábban történtek kísérletek a kapcsolatok felvételére.

* Országos Levéltár: R 147, 21. doboz 27. tétel.